

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของจำเลยในคดีอาญาที่จะได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย
จากรัฐตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม และพระราชบัญญัติค่าตอบแทน
ผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา¹

พรพรรณ พูนนารถ²

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหากฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของจำเลยในคดีอาญาที่จะได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายจากรัฐตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม และพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องจำเลยในคดีอาญาเพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องจำเลยในคดีอาญา รวมถึงศึกษาถึงแนวทางการแก้ไขและข้อเสนอแนะในประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับจำเลยในคดีอาญา ซึ่งการคุ้มครองสิทธิจำเลยในคดีอาญาถือเป็นขั้นตอนหนึ่งที่ศาลผู้พิจารณาคดีนั้นให้ความสำคัญ เนื่องจากจำเลยนั้นเมื่อศาลได้พิจารณาพิพากษาแล้วปรากฏว่าไม่ได้กระทำความผิดตามคำฟ้องของโจทก์หรือการกระทำของจำเลยนั้นไม่ใช่ความผิดทางอาญาที่จะต้องรับโทษจำเลยผู้นั้นย่อมมีสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากทางภาครัฐตามสิทธิที่ตนนั้นพึงจะได้รับตามกฎหมาย

อย่างไรก็ตามเมื่อได้ทำการศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของจำเลยในคดีอาญาที่จะได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายจากรัฐตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม และพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาจะพบว่าประเด็นปัญหที่น่าสนใจในการศึกษาค้นคว้าอยู่มากมายโดยการศึกษาในครั้งนี้ได้นำประเด็นที่น่าสนใจมาเป็นประเด็นในการศึกษาโดยสรุปความได้ดังนี้

ประการแรก คือ ปัญหาของบทนิยาม คำว่า จำเลย ที่มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐ ในกรณีที่ถูกควบคุมตัวโดยพนักงานสอบสวนเพื่อส่งฟ้องศาล คำว่า จำเลย ที่มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือเยียวยาหรือได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากทางภาครัฐนั้น ได้มีการให้นิยามและความหมายเอาไว้อย่างชัดเจนในบทบัญญัติของมาตรากฎหมาย รวมถึงในพระราชบัญญัติที่ได้บัญญัติขึ้นมาในการให้สิทธิของจำเลยในเรื่องของการช่วยเหลือทางการเงินจากภาครัฐอย่างชัดเจนเช่นเดียวกันเพื่อประโยชน์ในทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานโดยตรง รวมถึงเพื่อประโยชน์ของตัวจำเลยที่ได้รับสิทธินั้นด้วยเช่นกัน ในกระบวนการยุติธรรม

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของจำเลยในคดีอาญาที่จะได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายจากรัฐตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม และพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาคือ รองศาสตราจารย์สุชนม์ สุธาภิษฐ์ และคณะกรรมการสอบ คือ ศาสตราจารย์พิเศษปัญญา สุธาภิษฐ์ และรองศาสตราจารย์ประเทือง ธนียผล

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาเขตบางนา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ทางอาญาของประเทศไทยในชั้นก่อนพิจารณาคดีขึ้นสู่ศาลเป็นบุคคลที่ถูกควบคุมตัวโดยอาศัยอำนาจของพนักงานสอบสวนที่มีหน้าที่โดยตรงซึ่งยังไม่ได้มีการนำคดีเอาสู่ศาลและศาลยังไม่ได้วินิจฉัยว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดจริงตามฟ้องหรือไม่และยังเป็นแต่เพียงบุคคลที่ถูกควบคุมตัวเท่านั้นจะนั้นบุคคลที่ถูกควบคุมตัวอยู่นั้นจะถือว่าอยู่ในนิยามหรือความหมายของคำว่าจำเลยที่จะมีสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากทางภาครัฐตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาหรือไม่

โดยจากการศึกษานั้น ผู้ศึกษาพบว่า จำเลย หรือ defendant ที่จะมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากจาก รัฐในสิทธิตามกฎหมายที่ได้มีการระบุให้สิทธิไว้ คือ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ระบุไว้ว่า จำเลยนั้น คือ บุคคลซึ่งถูกฟ้องต่อศาลว่าได้กระทำความผิดอาญา โดยแบ่งเป็นองค์ประกอบ ดังนี้ (1) ต้องเป็นผู้ที่ถูกฟ้องไปยังศาลแล้ว ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เมื่อได้ดำเนินการเป็นคดีต่อศาลแล้ว บุคคลที่ถูกฟ้องนั้นจะเป็นจำเลยในคดีอาญาในทันที แตกต่างจากในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์แม้ว่าจะได้มีการยื่นฟ้องเป็นคดีต่อศาลแล้วก็ตามแต่หากศาลยังไม่ดำเนินการประทับฟ้องผู้นั้นก็จะยังไม่เป็นจำเลย (2) โดยข้อหาว่าได้กระทำความผิด ซึ่งต้องเป็นการดำเนินการยื่นฟ้องต่อศาลในคดีอาญาเท่านั้นจึงจะถือว่าเป็นจำเลย สำหรับประเด็นที่ว่า กรณีการถูกควบคุมตัวโดยอำนาจของพนักงานสอบสวนนั้นเป็นกระบวนการก่อนเข้าสู่ชั้นการพิจารณาคดีของศาล ซึ่งตามหลักการทั่วไปนั้นพนักงานสอบสวนมีอำนาจในการควบคุมตัวที่สถานีตำรวจได้ไม่เกิน 48 ชั่วโมงเท่านั้น ผู้ถูกควบคุมตัวถือว่าเป็นบุคคลนั้นเป็นเพียงผู้ต้องหา เท่านั้น ซึ่งมีความหมายว่า บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด แต่ยังไม่ได้ถูกฟ้องคดีต่อศาล จึงมีผลทำให้ผู้นั้นยังไม่ตกเป็นจำเลย แม้ว่าพนักงานอัยการจะมีความเห็นควรที่จะสั่งฟ้อง แต่ถ้าตราใบที่ศาลยังไม่ได้มีคำสั่งฟ้องและให้นำตัวบุคคลที่เป็นผู้ต้องหาเข้ายื่นฟ้องต่อศาล บุคคลผู้นั้นก็ยังเป็นเพียงผู้ต้องหาอยู่แต่ในทางกลับกันหากศาลได้ดำเนินการออกคำสั่งฟ้องและให้นำตัวผู้ต้องหาเข้ายื่นฟ้องต่อศาล ก็จะมีผลทำให้บุคคลผู้นั้นตกเป็นจำเลยในทันที แต่ในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ในคดีนั้น เมื่อโจทก์ได้ดำเนินการยื่นฟ้องเป็นคดีต่อศาลแล้วนั้น ผู้ต้องหาจะยังไม่เป็นจำเลยในทันทีจนกว่าศาลจะได้ดำเนินการประทับฟ้องแล้ว และในเมื่อ ผู้ต้องหา ไม่ได้อยู่ในความหมายของคำว่า จำเลย แล้วนั้น ผู้ต้องหาที่ไม่ถือว่าเป็นจำเลยในความหมายของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญา ด้วยเช่นกัน ฉะนั้นผู้ต้องหา จึงไม่ได้อยู่ในขอบเขตที่จะได้รับค่าตอบแทนจากทางภาครัฐตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา แต่สามารถดำเนินการยื่นขอรับความช่วยเหลือในการขอลปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยของกองทุนยุติธรรมได้เนื่องจากสามารถยื่นคำขอรับความช่วยเหลือได้ตั้งแต่ชั้นของพนักงานสอบสวน

ประการที่สอง ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิการได้รับเงินช่วยเหลือจากภาครัฐ ในกรณีจำเลยถูกศาลพิพากษายกฟ้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เมื่อศาลได้มีการพิจารณาหรือมีการวินิจฉัยในประเด็นหรือตามคำฟ้องของโจทก์หรือเมื่อพิจารณาจากพยานหลักฐานที่โจทก์ใช้ในการนำสืบแล้วก็ตามโดยเมื่อหากพิจารณาแล้วพบว่าจำเลยนั้นไม่ได้กระทำความผิดจริงตามคำฟ้องที่โจทก์ยื่นฟ้องต่อศาลแล้วนั้น

จำเลยนั้นก็มีสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากทางภาครัฐแล้วแต่กรณี แต่ในทำนองเดียวกันหากศาลได้พิจารณาและวินิจฉัยแล้วเห็นควรที่จะยกฟ้องจำเลยแล้วตามเหตุหรือดุลพินิจที่เห็นควรแล้วนั้น อาทิ เช่น เนื่องจากการฟ้องของโจทก์ไม่ถูกต้องตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ หรือเนื่องจากการฟ้องของโจทก์นั้นได้ขาดอายุความไปแล้ว รวมถึงศาลยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้กับจำเลย เป็นต้น จึงเกิดเป็นประเด็นว่า กรณีจำเลยที่ถูกศาลพิพากษายกฟ้องตามเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นจะยังคงมีสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากทางภาครัฐตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญาหรือไม่และหากไม่สามารถที่จะได้รับสิทธิจากพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมาแล้วนั้นจะมีสิทธิในการได้รับการช่วยเหลือจากทางภาครัฐผ่านทางช่องทางใดได้อีกบ้างเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและความเสมอภาคกัน

โดยจากการศึกษานั้น ผู้ศึกษาพบว่าในกระบวนการพิจารณาคดีทางอาญานั้น ศาลจะพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งเพื่อดำเนินการลงโทษจำเลยผู้ที่กระทำความผิดจริงตามฟ้อง แต่หากเป็นกรณีที่ศาลได้มีคำพิพากษายกฟ้องจำเลยนั้น โดยเหตุผลที่ศาลจะพิจารณาคดีและพิพากษายกฟ้องจำเลยนั้นประกอบด้วยเหตุผลดังนี้ (1.) ศาลพิพากษายกฟ้อง เนื่องจากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าจำเลยนั้นไม่ได้กระทำความผิดตามฟ้อง เพราะพยานหลักฐานจากฝั่งของโจทก์นั้นไม่มีน้ำหนักเพียงพอที่จะดำเนินการลงโทษจำเลย (2.) ศาลพิพากษายกฟ้อง เนื่องจากโจทก์นั้นไม่มีอำนาจที่จะฟ้องจำเลยในความผิด (3.) ศาลพิพากษายกฟ้อง เนื่องจาก ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย เมื่อศาลมีการพิพากษายกฟ้อง โดยยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (4.) ศาลพิพากษายกฟ้อง เนื่องจากคดีนั้นได้ขาดอายุความไปแล้ว และ (5.) ศาลพิพากษายกฟ้อง เนื่องจากคำฟ้องของโจทก์ไม่ชอบด้วยกฎหมาย จะเห็นได้ว่าเหตุที่ศาลจะพิพากษายกฟ้องโดยเมื่อทำการศึกษาลงพบว่าในกรณีที่ศาลได้พิพากษายกฟ้องเนื่องจากเหตุที่จำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือในกรณีที่การกระทำของจำเลยนั้นไม่ได้เป็นความผิดนั้นถือว่าเป็นจำเลยที่จะมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนหรือเงินช่วยเหลือเยียวยาจากทางภาครัฐตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 20 (3) ของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

แต่ในทางกลับกันกรณีที่ศาลพิพากษายกฟ้องเนื่องจากเหตุของการยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ตามมาตรา 227 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รวมถึงการยกฟ้องด้วยเหตุผลอื่นใด อาทิเช่น กรณีที่พยานหลักฐานไม่มีน้ำหนักเพียงพอให้รับฟังเพื่อลงโทษจำเลย หรือ พยานหลักฐานของโจทก์ไม่มีน้ำหนักเพียงพอ นั้นไม่ถือว่าเป็นจำเลยที่จะมีสิทธิในการได้รับค่าตอบแทนหรือเงินช่วยเหลือเยียวยาจากทางภาครัฐ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 20 (3) ของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา แต่ก็ยังมีข้อยกเว้นเมื่อหากมีการพิจารณาถึงพฤติการณ์ ข้อเท็จจริง พยานหลักฐานที่ปรากฏในคำพิพากษาแล้วเห็นว่าจำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดตามฟ้องนั้นจะถือว่าให้เป็นจำเลยตามมาตรา 20 (3)

จากการศึกษาค้นคว้าในประเด็นปัญหาดังกล่าวมาข้างต้นทั้ง 2 ประเด็นแล้วนั้น ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

ประการแรก : ในประเด็นเรื่องนิยามความหมายของคำว่าจำเลยที่มีสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือทางการเงินหรือการยื่นคำขอรับเงินช่วยเหลือเยียวยานั้นควรมีการระบุให้ผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมตัวโดยอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนอยู่ในช่วงเวลานั้นอยู่ในนิยามของคำว่าจำเลยที่จะมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือด้วย หรือว่า ให้นิยามความหมายของคำว่าบุคคลซึ่งมีสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรมและเงินค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญานั้นให้มีการนิยามคำว่า ผู้ถูกควบคุมตัว ไว้ในความหมายของผู้มีสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือด้วย

ประการที่สอง : ในประเด็นเรื่องของการที่ศาลพิพากษายกฟ้องจำเลยในคดีซึ่งถูกโจทก์ยื่นฟ้องต่อศาลให้มีความผิดในทางอาญานั้น ควรมีการพิจารณาเรื่องสิทธิของจำเลยเหล่านี้ที่จะมีสิทธิในการได้รับการช่วยเหลือเยียวยาในทางคดีอย่างเท่าเทียมกันแม้จะเป็นผู้บริสุทธิ์หลังจากคำพิพากษายกฟ้องแล้วก็ตามเพื่อความเป็นมนุษยชนและยังเป็นการลดความเลื่อมล้ำของบุคคลในสังคมด้วยเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

ไพบูลย์ ชูวัฒนกิจ, “ทฤษฎีและหลักพื้นฐานที่สำคัญของกฎหมายมหาชน,” มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 31 ตุลาคม 2013.

กิตติศักดิ์ ปรกติ, “หลักสุจริต และเหตุเหนือความคาดหมายในการชำระหนี้ (Good Faith & Supervening Events) ในระบบกฎหมาย เยอรมัน ฝรั่งเศส แองโกลอเมริกัน และไทย,” คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธิดิพล ศรีประทักษ์, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2560) ฉบับการวิภาค กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, มิถุนายน 2560

สทรรฐ กิติ ศุภการ, หลักและคำพิพากษา : กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา .กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2561.

สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา,คู่มือการปฏิบัติงานเพื่อช่วยเหลือเยียวยาจำเลยในคดีอาญา เล่มที่ 2 .กรุงเทพมหานคร : กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม.